

Humanistisk etikk - kristen etikk.

24 APR. 1937 Av professor Eiliv Skard. 21-01-001
AFTENPOSTEN

Kan man tenke sig en levedyktig humanistisk etikk, som er helt irreligiøs? Hvis så er viser da livets erfaring at en slik etikk kan holde sig utover det enkelte slektledd?

Kan man av historiens erfaringer slutte noget om hvorvidt en levedyktig humanistisk etikk er mulig uten troen på personlighetens fortsatte liv etter døden? Kan moralen løsrives fra religionen?

Kan det tenkes at den lutherske tolkning av Kristi forsoning — dette at jeg intet formår av min egen styrke eller fornuft — kan virke hemmende på karakterutviklingen hos den enkelte personlighet?

Vil videnskapens store erobringer i de senere år medføre forandringer i religionens, spesielt i kristendommens, fremstillingsform, og i så fall hvilke?

Professor Eiliv Skard

På spørsmålet «human etikk — kristen etikk» kan der ikke gis noget videnskapelig bindende svar, hverken ut fra historie eller filosofi. Vi kan bare gjøre regnskap for vår personlige erfaring. Denne erfaring må jeg for min del formulere slik: Kristendommen er den eneste åndsmakt idag som jeg tør si at jeg tror på. Jeg kjenner ikke noget annet livssyn som kan gi tilværelsen mening, jeg kjenner heller ikke noget etisk system høiere enn det som byder oss: å gjøre Guds vilje.

Den form som spørsmålet har fått, tvinger mig til å ta en reservasjon. Der behøver ikke å være noget motsetningsforhold mellom det humane og det kristelige, i vår kulturs største tider møter vi det vi kunde kalle en kristen humanisme. Når da «human etikk» stil-

les op i motsetning til den kristne, må her være ment en etikk som bevisst begrenser sig til det menneskelige slik at den altså avviser det religiøse og kristelige. Og når jeg sammenligner en slik human etikk med den kristne, da er jeg ikke i tvil om kristendommens overlegenhet. Den viser sig i større radikalisme, større kraft og større ærlighet. Jeg vil omtale de tre punkter i omvendt rekkefølge.

Kristendommen gjør for det første fullt alvor av det etiske synspunkt, idet den tvinger mennesket til å se sig selv med full ærlighet, se sin synd som et konkret faktum; i lyset av det fullkomne, rettere sagt: den fullkomne, blir det ikke mulig å dekke over det «radikale onde». Det er det vi mennesker helst vil, og vi har teorier som er oss behjelpelige, vi vet å slå om oss med determinismens lettfattelige

slagord, vi kan skylde på feil i systemet eller trøste oss med en billige tro på fremskrittet og opplysningen. Fra kristent synspunkt er og blir en stor del av dette et uverdige selvbedrag.

Når de fleste «systemer» helst går begrepet synd forbi, er det fordi de ikke vet nogen råd med dette stykke virkelighet. Når kristendom-

men våger å tale bent ut og stille den sanne diagnose, er det fordi den kjenner boteråd. For det første kjenner kristendommen det som ingen human etikk har noget tilsvarende til: syndernes forlatelse. Bare en levende Gud kan virkelig tilgi — uten å avslappe følelsen av skyld, mennesket må tvert imot erkjenne sitt etiske uverd og overgi sin vilje til den hellige. Og når det så gjelder å bygge op en etisk livsførsel, da peker kristendommen på

krefter utover dem vi ellers regner med. Forsøket på å leve etter moralens bud uten kristendommen har vel for de fleste av oss gitt det kjente resultat: neste dag stod han op og gikk til nye nederyg; man kommer ikke forbi den knusende følelse av at det blir jo aldri anderledes — «det same hjarta er som eldre bankar». Men i det øieblikk mennesket gir Gud sin vilje, da er der også tilstede en ny kraft til å gjøre Guds vilje; det er en erfaring som det er anledning til å verifisere. Fordi Gud kan gjøre alle ting nye, fordi kristendommen er glede, frihet, takknemlighet, derfor blir kristen etikk noget annet enn en krampaktig idealistisk overanstrengelse, derfor kan kristendommen — tross all ufullkommenhet hos den enkelte — skape noget som tør kalles en ny livsform.

Den antikke filosofi hadde megen dyp og verdifull teori om menneskekjærlighet; men når det gjelder kjærlighetserklæringer, da står den langt tilbake for kristendommen. Det heter om ett av Platons filosofiske mesterverker at det virket så sterkt på en bonde fra Korinth at han gav op alt og reiste til Athen for å studere etikk, og det er stort, men det er dog større at nytestamentet, som er skrevet med langt mindre litterær kunst, har hjulpet millioner av mennesker til å forandre sitt liv. Det er talløse mennesker for hvem det er naturlig å begynne dagen med å lese i bibelen for å fylles av kraft til å gjøre Guds vilje; jeg efterlyser mennesker som holder morgenandakt over Høffdings etikk.

Men enn mere tviler jeg på at noget humant moralsystem i den grad som kristendommen makter å gjennomtrengte hele mennesket og mobilisere personligheten til kamp mot det onde. Min erfaring går i alle fall ut på at ved siden av ærlig idealisme kan der meget godt trives en dyp selvoptatthet, egoisme og usaklighet, menneskeforakt og isolasjon. Det kategoriske imperativ får en ganske annen kraft når budet er Guds bud og den bydende er ikke en moralkodeks, men «den

hellige».

Men kristendommen er så radikal at den i grunnen går ut over enhver etikk. Sammenlignet med bergprekenen vil enhver annen moralære synes banal og spisssoorgelig. Kristi etikk var den absolutte selvopofrelse, her virker en kjærlighet som ikke stanser for nogen grense, som overvinner alt, som gjør selve motstanden til et vidnesbyrd om Gud. Der er i Kristi etikk et revolusjonært sprengstoff som andre moralsystemer mangler; derfor er den stadig foran oss, har stadig kunnet skape etisk fornyelse, nye gjennombrudd — som de kristne tildels har protestert imot! Kristendommen legger enhver almindelig pliktlære bak sig: Elsk eders fiender, gjør vel mot dem som hater eder! Men noget så ardikalt trenges dersom det radikale onde skal overvinnes! Jeg ser i alle fall ingen annen makt som kan sette i gang en kjærlighetens motoffensiv i en verden som ryker av hat og forbannelse. Det har behaget Guds forvandlende kjærlighet å åpenbare sig ett sted i historien, vi får møte den der — eller leve videre i vår selvdyrkelses helvede.

Nutiden har fått et ganske rikelig materiale til å bedømme hvad den irreligiøse etikk fører til; den viser sitt sanne vesen i dyrkelsen av den brutale makt. Saken er at en etikk uten Gud alltid savner fast målestokk, man kan ikke bli enig om denne høieste verdi hos mennesket som skulde gi etikken siktepunkt og mål. Så lever man en tid på rester fra kristendommen; men når den humane etikk skal skape sig sine egne normer, ser vi den regelmes-

AFTENPOSTEN

24 APRIL 1937

her i landet, og derfor er det, så gledelig at man har tatt vare på det på denne pietetsfulle måten.

sig havne i dyrkelse av makten. De greske sofister hevdet en human moral, mennesket er mål for alle ting; følgen blev en dyrkelse av det selviske herremenneske som forakter lov og moral og med den sterkeres rett tramper de svake under fot. Vi kjenner fenomenet igjen fra vår tid: man tilber den sterke mann, diktatoren, føreren, den store Stalin, eller man tilber massen og makten, armeen, maskinene! Man har avsatt Gud og tjener demonene, stat og klasse, blod og rase. Og så er etikken atter «religiøs» — bare bundet til en lavere religion.

Den irreligiøse «humane» moral fører til konsekvenser som spotter både humanitet og humanisme. For disse verdier kan i lengden bare holdes oppe av kristendommen — likesom også aktelsen for menneskeverd og demokrati. Det er paradoksalt, men sant: bare en etikk som har sitt grunnlag i noget høyere enn mennesket, kan hevde menneskets sanne verd, mens en irreligiøs «human» etikk fører til dyrkelse av menneskets lavere natur.

Det er jo også avsinn å tro at man kan avsette «den uendelige» og beholde troen på menneskesjelens «uendelige» verd, avsette Gud og beholde troen på det «guddommelige» i mennesket!

Det som jeg gjerne vilde ha sagt til slutt finner jeg intet steds bedre uttrykt enn i Helge Krogs «Opbrudd», hvordan det nu er ment fra forfatterens side. Det er Vibeke som taler: «Men jeg tror ikke vi kan få brukt kreftene våre og få gjort noget virkelig ut av livet vårt hvis vi ikke knytter det til noget utenfor oss selv, hvis vi ikke kan gå inn i noget som er større enn oss selv, noget som det er både uro og hvile i....»